

Sosyal Ağ Kullanımı Yoğunluğu ve Sanal Kaytarma Davranışları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme¹

The Intensity of Social Network Usage and Cyberloafing Behaviours: A Study on University Students

Hale Alan²

Öz

Sanal kaytarma davranışları iş yaşamında son zamanlarda üzerinde durulan önemli bir kavram olmuştur. Günümüzün dijital dünyasında, öğrencilerin internete bağlı cihazlarını sınıfa getirmeleri, bununla birlikte, bu cihazları ders dışı amaçlar için kullanmaları öğrencilerin akademik performansının yanı sıra eğitmenler için de sorun yaratabilir. Sosyal ağ kullanım yoğunluğu ve internette kesintisiz kalma süresi öğrencilerin sanal kaytarma davranışlarını olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuz etkilerin başında öğrencilerin dikkatini ve odaklanma kabiliyetini olumsuz yönde etkilemesi gelmektedir. Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin sosyal ağ kullanım yoğunlukları ve internette kesintisiz kalma süreleri ile sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda sosyal ağ kullanım yoğunlukları ve sanal kaytarma davranışlarında bulunmaları arasındaki ilişki belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini bir devlet üniversitesinde eğitim ve öğretim gören 450 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmış ve anket tekniğiyle veriler toplanarak SPSS istatistik programıyla analiz edilmiştir. Sosyal ağları yoğun olarak kullanan gençlerin önemli sanal kaytarma davranışları sergilerken, sosyal ağ sitelerinde az zaman harcayan gençlerin ise önemsiz sanal kaytarma davranışları sergiledikleri değerlendirilmektedir. Bunların yanı sıra sosyal ağ kullanım yoğunluğu ve internette kesintisiz kalma süreleri de gençlerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterdiği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Sosyal Ağlar, Sanal Kaytarma, Üniversite Öğrencileri, Kesintisiz İnternet Kullanımı

Abstract

Cyberloafing behavior is an important concept recently emphasized in business life. In today's digital world, bringing students' internet-connected devices to the classroom, and using them for non-educational purposes, can be problematic for students' academic performance as well as for educator. The intensity of social network usage and uninterrupted time on the internet affect students' cyberloafing behaviors. The most important of these negative effects is the negative effect on the attention and focus ability of the students. In this study, it was aimed to reveal the relationship between social network usage intensities of the university students and the duration of uninterrupted periods on the internet and cyberloafing behaviors. In this respect, the relation between social network usage intensities and their existence in cyberloafing behaviors were determined. The sample of the study consisted of 450 students at a public university. Quantitative research method was used in the research and data were collected and analyzed by using SPSS statistical program. While young people using social networks have significant cyberloafing behaviors, it is considered that young people who spend less time on social networking sites exhibit insignificant cyber loafing behaviors. In addition, it was observed that social network usage density and uninterrupted internet access times differed according to the demographic characteristics of youth.

Keywords: Social Network, Cyberloafing, University Student, Uninterrupted Internet Use

¹Gönderim Tarihi (Received): 11/12/2018

Kabul Tarihi (Accepted):18/10/2019

Bu çalışma 1-4 Kasım 2018 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen 9. Uluslararası Eğitim Yönetimi Forumunda (EYFOR-9) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, halealan@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2444-1551

Giriş

İnternet kullanımı bireyler, toplumlar ve işletmeler için üstünlük sağlayan bir avantaj olmanın yanı sıra günümüzde bir zorunluluk haline gelmiştir. İnternet, birçok şirketin maliyetlerini düşürmesine, üretimden pazarlamaya kadar tüm süreçlerin kısalmasına ve daha verimli bir şekilde yapılmasına yardımcı olsa da internetin çalışma ortamlarında zorunluluk haline gelmesi ve giderek yaygınlaşması internet kullanımının kötü amaçlı kullanılmasını engelleme çalışmalarına ve tedbir almaya yöneltmiştir. Çalışanların işyerinde iş saatlerinde internet imkânlarını kişisel amaçları için kullanmaları giderek artmakta ve çalışanların interneti günlük kişisel kullanım süreleri artış göstermektedir. Sosyal ağ siteleri (özellikle Facebook) birçok insan için günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

İnternet, bilgi, fikir ve eğlence paylaşımı için zengin ve eğitici bir kaynaktır. Başka hiçbir ortam topluma bu kadar kolay bilgi sağlamamıştır. İnternet sağladığı kolaylıkların yanında gizlilik ve bilgiye erişim konusunda endişeleri de beraberinde getirmiştir. İnternetin faydaları, son yıllarda geleneksel kâğıt tabanlı materyalden çevrimiçi içeriğe kadar olan yükseköğretim kütüphanesi ortamındaki bilgi kaynaklarını harekete geçirmiştir. Günümüzde yükseköğrenim gören öğrenciler, başta dersleri için gerekli bilgi kaynaklarına erişme ve iletişim kurmak üzere interneti dünyaya ulaşmak amacıyla zorunlu olarak görmektedir. Teknolojideki ilerlemeler, giderek artan bu 'duvarsız' ortamlarda (sanal üniversiteler veya sanal kütüphaneler gibi terimler kullanılıyor) bilgi kaynaklarını erişilebilir hale getirmekte ve bu da bilgiyi dünya çapında paylaşma ve dağıtma konusunda eşsiz fırsatlar sunmaktadır (Furnell ve Warren, 1997). Diğer yandan, bu çevrim içi bilgi kaynaklarına öğrenci erişimini yönetmek gittikçe zorlaştığı söylenebilir.

Sosyal medya bağımlılığı belirtilerinin başlıcaları; sosyal paylaşım siteleriyle devamlı zihnin meşgul edilmesi, sırf ruh halini değiştirmek amacıyla sosyal ağ sitelerini kullanmak, gitgide daha çok sosyal medya kullanmaya ihtiyaç duymak ve bu engellendiğinde oluşan uzaklaşım etkilerinden rahatsız olmak ve acı çekilmesi sayılabilir. Son zamanlarda çevremize baktığımızda yoğun olarak bağımlılık belirtilerine ergenlik çağındaki bireylerin ve üniversite gençliğinin belirgin düzeyde sahip olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte, kullanımını zararlı olarak tanımlayan araştırmacıların çoğu, aşırı sosyal ağ kullanımının bireyin çalışmasını (örneğin işteki performansı) veya sağlığını (örneğin, bağımlılığı) etkileyebildiğini belirtmişlerdir. Diğer bir olumsuz etki olarak belirtilen durumda sanal kaytarma davranışlarının çoğalmasına ve yayılmasına neden olmasıdır (Ellison ve diğerleri, 2007).

Bu araştırmada öğrencilerin sanal kaytarma davranışlarının sosyal ağ kullanım yoğunluğu ve internette kesintisiz kalma süresiyle ilişkiye sahip olup olmadığı ve öğrencilerin özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği sorularına cevap aranmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, gençlerin sosyal ağ kullanımları ve sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişkiyi ve demografik özelliklere göre araştırma değişkenlerinin farklılıklarını ortaya çıkarmaktır.

Sosyal Ağlar Kavramının Temelleri

Son on yılda yapılan çalışmalarda sosyal ağ siteleri sosyal sermaye bağlamında tartışılmış ve araştırılmıştır (Papacharissi, 2011). Sosyal sermaye, var olan ve muhtemel ilişki ve bağların toplam potansiyelidir. Putnam (2000) birbirinden farklı ağ ilişkileri elde etmeyi köprü kuran sosyal sermaye kavramı ile açıklarken bu durumun yakın arkadaşlık ve ilişkileri gerektirmeyen zayıf bağlarla ilgili olmasından ve sadece arada herhangi bir bağlantı olmasının yeterli olmasını dile getirmiştir. Kavramsal sosyal ağ kuramı insanlar, gruplar, bilgisayarlar ve artık günümüzde telefonların niteliklerinin

artmasıyla, linkler ve bağlantılar, organizasyonlar ve bütün bunların arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri ortaya koyar ve bu ilişkileri sosyal ağ analizi ile ölçer. Sosyal ağ analizinin temel amacı, sosyal ağın her bir kullanıcıyı ne şekilde ve nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Bu noktada da o ağın yapısını analiz etmek çok önemlidir. Sosyal ağ kuramı, sosyal sermaye kuramı içinde yer alan bir alt kuram olarak psikoloji, sosyoloji, felsefe gibi birçok alanla ilişkilendirilmiş olup, sosyal ilişkilerdeki davranış kalıplarını ifade etmektedir. Sosyal ağlar aynı zamanda internet ortamlarında sosyal ilişkileri artıran ve bilgi değişimini sağlayan etkileşimlerin tümünü ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Wright (2012) Facebook üzerinden edinilen zayıf bağlar ile bireylerin sosyal karşılaştırmalar için fırsat yarattığını gözlemleyerek genellikle bireylerin yaşamları hakkındaki belirsizliği yönetmelerine yardımcı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunun yanı sıra sosyal ağ sitelerindeki saygın arkadaşlıklar veya yakın aile üyeleri gibi güçlü bağların destek ağları ile iletişim kurmada düşük riskli olması nedeniyle, bireyler yakın ve kişisel ilişkileri olmayan bireylerden daha rahat bir şekilde paylaşma ve öğrenme hissi edinebilirler.

Zayıf bağlar, çevrimiçi bireylere nesnel geri bildirimde bulunma konusunda daha iyi olabilir, çünkü güçlü bağlara kıyasla gerçek kişisel katılımı veya duygusal bağları yoktur. Bu tür bağlantılar aracılığıyla kullanıcılar yeni bilgi ve tavsiyeleri kolay bir şekilde edinebilirler (Granovetter, 1973). Castells (2009), zayıf bağlantıya sahip kullanıcılar arasında bile, internetteki karşılıklı destekleyici bağların önemli olduğunu göstermiştir. Çevrimiçi iletişim, tam olarak tanışılmadan iletişime teşvik etmekte ve böylece samimiyet ilerleyen zamanda ve gelişen süreçte sağlanmaktadır.

Sosyal ağ sitelerinde geçen zamandaki aktiviteler ile kullanıcılar akran gruplarına kolaylıkla erişir. Walther ve diğerleri (2011) zayıf bağların çok sayıda ve aynı zamanda sosyal etki yaratma kaynağı olabileceğini de gözlemlemiştir. Eğer sosyal ağ sitesi kullanıcıları çevrimiçi olarak paylaşılan hedeflere veya perspektiflere sahip arkadaşlarıyla etkileşime giriyorlarsa bu kişilerin etkileri üzerlerinde çok baskın olabilir.

Özellikle Facebook kullanan üniversite öğrencilerine özel olarak yürütülen bir dizi çalışma, bu sosyal ağ sitelerinin daha fazla kullanılmasının, daha büyük algılanan miktarlarda köprüleyen ve bağlayan sosyal ağ ilişkileri ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Ellison ve diğerleri, 2007; Ellison ve diğerleri, 2009; Steinfield ve diğerleri, 2008). Sosyal sermayenin farklı gruplardan köprüleyen bağlar kurmasını değerlendirmek için, Williams (2006) tarafından formüle edilen ve Putnam'ın (2000) kavramsallaştırmasından türetilen bir dizi ölçüt temelinde bir ölçek geliştirilmiştir. Köprüleyen sosyal sermaye ölçeğinin etkisi, katılımcıların küçük bir temas çemberinin ötesinde daha büyük bir gruba daha fazla zaman ve enerji vermeyi istediklerini ve bu isteklerinin sosyal ağ ilişkilerini artırma sonucu olarak kendini göstermiştir.

Ellison ve diğerlerine (2007) göre genel internet kullanımı, Facebook kullanımının yoğunluğu, hem sosyal sermayenin köprülenmesi hem de bağlanması açısından önemli bir belirleyicidir. Sosyal ağ sitelerinin kullanımının, sosyal hayatlarında güçlük çeken insanlar için ilişki kurmanın ve sürdürmenin önündeki engelleri azalttığı sonucuna varılmıştır. Steinfield ve diğerlerinin (2008) iki yıl süren çalışmalarına göre sosyal ağ kullanımı ile köprüleyen sosyal sermaye arasındaki ilişkinin zaman içinde geliştiği, birinci yılda Facebook kullanımının yoğunluğu, ikinci yılda ise daha yüksek köprü kuran sosyal sermaye ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Dahası, ilişkinin nedensel yönünü birbirinden ayırmak için, bu araştırmacılar verilerin tutarlı olup olmadığını araştırmışlar ve daha fazla sosyal sermayeye sahip olanların, önceden var olan sosyal sermayeleri ile sosyal ağ sitelerini kullanmak için

daha fazla nedenleri olduğunu vurgulamışlardır. Yapılan araştırmaların bulgu ve sonuçları bu durumu desteklememiştir, çünkü zaman içinde Facebook'u daha yoğun olarak kullananların daha fazla köprü kuran sosyal sermayeye sahip oldukları görülmüştür. Bu nedenle, bu çalışma nedensel yönün sosyal ağ kullanımından sosyal sermaye sonuçlarını birleştirmek için olduğunu göstermektedir.

Yazında Facebook kullanımının birleştirici ve bağlayan sosyal sermayeyi artırdığına (Ellison ve diğerleri, 2009) ve sosyal sermayenin daha önemli sonuçlarıyla ilişkili olan belirli kullanım yönleri üzerine nasıl katkıda bulunduğu araştırılmıştır. Bu noktada Ellison ve diğerleri (2009) sosyal ağ siteleri üzerindeki toplam arkadaş sayısının önemli olmadığını, aksine gerçek arkadaşlar olarak adlandırılan ve aynı zamanda sitenin katılımcılarının bir şekilde çevrimdışı bağlantıya sahip olduğu kişilerle etkileşimlerinin hem köprü kuran hem de bağlayan sosyal sermaye bağlarını oluşturduğunu ve sosyal sermayeyi köprüleme ilişkilerinin sosyal sermayeyi birleştirmekten daha güçlü olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal ağ sitelerinin sayısı ve popülerliği hızlı bir artışa tanık olmakta ve bunun dikkat çeken en önemli ve ortak özelliği ise tüm yaş gruplarının sosyal ağ sitelerinin kullanıcıları olmasıdır. Sosyal ağ sitelerinin insanların birbirleriyle iletişim kurmalarında ve birbirleriyle bağlantı kurma biçimlerinde merkezi bir rol üstlenmesi başta olmak üzere insanlar tarafından çeşitli nedenlerle (örneğin, iletişim, eğlence, öğrenme, sosyal, duygusal vb.) kullanıldığı bilinmektedir. Sosyal ağ platformlarından en fazla kullanıcıya sahip sosyal ağ sitesinin Facebook olduğu söylenebilir. İçerisinde birden çok hizmet barındırır (görsel paylaşım, anlık mesajlaşma, görüntülü sohbet vb.) genel olarak bireylerin iletişim kurdukları bir ağ yaratılmıştır. Bir video paylaşım sitesi olan Youtube kullanıcıları video izleyebildikleri, paylaşabildikleri ve kanallar kurabildikleri bir ağ türüdür. Kullanıcıları görsel paylaşım ve kısa süreli video paylaşımları yapabilen Instagram yine birçok hizmeti bünyesinde barındırmaktadır. Anlık mesajlaşma uygulaması olan Whatsapp'ın kullanıcı sayısının her geçen gün arttığı söylenebilir. Sosyal ağlar birçok paylaşıma imkân sağladığından dolayı çok sayıda insanı cezbetmekte ve bu nedenle internet kullanıcıları arasında sosyal ağların kullanımı günden güne artmaktadır.

Sosyal ağ sitelerini mevcut olan sosyal bağlantıları (social network sites) tutmak için mi yoksa yeni sosyal iletişim bağlantıları (social networking sites) oluşturmak için mi kullanıldığı üzerinde tartışılması gereken kavramlar olmakla birlikte sosyal ağ sitelerinin kullanımında çok sık karıştırıldığı söylenebilir. Herhangi bir kullanıcı bir profil oluşturduğunda, kendi arkadaşlarının bir ağını oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu bir sosyal ağ ilişkileri sitesidir. Ancak rastgele yabancılarla tanışmak için de kullanılır ve bilinen arkadaş çevresinin dışındaki diğer faaliyetler, sosyal ağ kurma sitesi olarak adlandırılır. Araştırmaların çoğu sosyal ağ sitelerinin yeni ilişki ve bağlantılar kurma amacıyla kullanıldığını göstermektedir (Ellison ve diğerleri, 2009).

Sanal Kaytarma Davranışları

Uluslararası yazında “cyberslacking “cyberloafing” ve “cyberbludging” olarak yer edinmiş bu kavram, yerli yazında yapılan çalışmalarda “sanal kaytarma”, “siber aylaklık” ve “siber kaytarma” olarak isimlendirilmektedir. Çalışma hayatında sıkça üzerinde durulan sanal kaytarma (cyberloafing) kavramı çalışma saatleri içerisinde işletmenin sunduğu internet ve bilgi teknolojilerinin çalışanlar tarafından iş amaçları dışında kullanımını ifade etmekte olup, (Keklik, Kılıç, Yıldız ve Yıldız, 2015; Keklik, Kılıç ve Yıldız, 2014) genellikle çalışma hayatında öne çıkan sanal kaytarma kavramı, iş görenlerin işlerini yapacakları saatleri kişisel işleri için örgütün internet ve bilgisayar teknolojilerini kullanması olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda farklı birçok araştırmada sanal kaytarma eğiliminin her yaştaki bireyin günlük faaliyetlerindeki her durum içinde var olduğunu göstermekte olup, öğrencilerin sanal kaytarma

davranışlarına ilişkin çalışmaların sayısı da gittikçe çoğaldığı görülmektedir. Öğrencilerin internet kaynaklarını birçok şekilde amacı dışında kullanması, bu kaynakların yapılması gereken iş, ödev ve rollerinin önüne geçtiği ve keyfi olarak kişisel amaçları için kullanarak imkânları suiistimal ettikleri görülmektedir. Sanal kaytarma davranışları ile ilgili yazına bakıldığında hem çalışanlar hem de öğrenciler üzerinde olumsuz etkilerinin çok fazla olduğu söylenebilir (Seçkin ve Kerse, 2017).

Sanal kaytarma, on yıldan uzun bir süredir devam eden bir çalışma konusu olmuş, dünya çapındaki işletmeler ve bilim adamlarının yoğun olarak ilgisini çekmiştir (Guthrie ve Gray, 1996; Straub ve Nance, 1990). Sanal kaytarma şirketler için olumsuz sonuçlara yol açabilir, ayrıca, kurumların çalışanların sanal kaytarma nedenlerini ve bu davranışa neden olan faktörleri anlamaları önemlidir, böylece çalışanların işyerinde internet kullanımını etkin bir şekilde yönetebilirler (Lieberman ve diğerleri, 2011). Sanal kaytarma davranışı bireylere kısa süreli fayda (keyif) sağlamasına karşın uzun vadede gündelik ve sosyal hayatlarında sıkıntı yaşamaları gibi sorunlara neden olmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, Facebook ve Twitter kullanan çalışanların dikkatlerinin, anlık iletiler ve tweetler vasıtasıyla her 10.5 dakikada bir kesintiye uğradığını ve bir sosyal medya web sitesini kullandıktan sonra dikkatlerini işlerine tekrar geri döndürmelerinin 23 dakika sürdüğünü ortaya koymuştur (Lieberman ve diğerleri, 2011).

Teknoloji ve sosyal medya dünyasında sanal kaytarmanın karşı konulamaz bir hal aldığı söylenebilir. Teknolojik ilerlemeler nedeniyle sanal kaytarma artık çok yaygındır. Birçok çalışmada katılımcıların sanal kaytarma davranışlarını sergiledikleri, yani sanal kaytaran oldukları ortaya çıkmıştır (Andressen ve diğerleri, 2004; Eastin ve diğerleri, 2007; Henle ve Blanchard, 2008; Lieberman ve diğerleri, 2011).

Eastin ve diğerleri (2007) çalışanların % 82'sinin işgününde bir dereceye kadar sanal kaytarma davranışı yaptıklarını ortaya koymuştur. Onlara göre erkek çalışanlar, yaşları genç olanlar ve üst düzey yöneticiler daha yüksek düzeyde sanal kaytarma davranışları sergilemektedirler. Bir başka çalışma da ise eğitim, destek düzeyi ve sanal kaytarma davranışları arasındaki olumlu ilişkiler vurgulanmış ve sosyal statü için destek sağlamıştır (Garrett ve Danziger, 2008). Daha yüksek düzeydeki gerekli sanal kaytarma araçlarına (örneğin, tabletler, kılıflar, dizüstü bilgisayarlar, vb.) kolaylıkla erişebilmeleri nedeniyle daha fazla sanal kaytarma davranışı yaptıkları belirtilmiş olup, örgütsel statüye bağlı olarak sanal kaytarma düzeyinin değişmediği görülmüştür. Ayrıca, artan özerklik, yüksek eğitim düzeyleri ve mesleki statü, sanal kaytarmaya daha fazla özgürlük ve fırsat sağlamaktadır (Garrett ve Danziger, 2008).

Cinsiyet farklılıklarının sanal kaytarma davranışının bir nedeni olup olmadığı konusunda bir çelişki vardır. Özler ve Polat (2012) cinsiyetin sanal kaytarma davranışlarının sıklığını ve türünü etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Garrett ve Danziger (2008) ile Vitak ve diğerlerinin (2011) çalışmalarında genç yaşta ve erkeklerin sanal kaytarma davranışı miktarını ve sıklığını anlamlı olarak etkilediğini ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte, diğer çalışmalar erkeklerin ve kadınların sanal kaytarma davranışlarını eşit derecede yaptıklarını göstermektedir (Stanton, 2002; Ugrin, Pearson ve Odom, 2008). Sonuçta, cinsiyetin ve demografik özelliklerin sanal kaytarma ile ilgili olup olmadığını belirlemek için yeterli ve kesin görgül kanıtlar yoktur (Weatherbee, 2010).

Bazı kuruluşların sanal kaytarma davranışlarıyla ilgili ilk tepkileri belirli politikalar belirleyip uygulamak, çalışanların bilgisayar kullanımını izlemek ve ihlal edenleri uyarmaktır (Andressen ve diğerleri, 2014; Henle ve Blanchard, 2008). Bu politikaların sanal kaytarma davranışlarını azalttığı görülse de yakın zamandaki araştırmalar, kurumsal politikalara rağmen işyerinde yine de sanal kaytarmanın meydana geldiğini göstermektedir (Andressen ve diğerleri, 2014). Ayrıca, akıllı telefonlar ve tabletlerin kullanımının yaygınlaşmasıyla çalışanlar daha somut bir şekilde sanal kaytarma

davranışları sergilemişlerdir. Bu cihazlar, geleneksel ofis işinin dışındaki işçilerin sanal kaytarma faaliyetlerine katılmalarını da mümkün kılmıştır (Reinecke, 2009).

Sanal kaytarma davranışları kurumlar için zararlı olabilecek faaliyet olarak görülmesine rağmen, sanal kaytarmanın bir zamanlar düşünüldüğü kadar kötü olmayabileceğini öne süren bazı araştırmalar da bulunmaktadır (Adams ve Kirkby, 2002; Eastin ve diğerleri, 2007; Lim ve Chen, 2009; Lim ve Chen, 2012; Reinecke, 2009). Birçok görgül çalışma, sanal kaytarmanın çalışanların refahı üzerinde olumlu etkileri olduğunu da göstermiştir (Adams ve Kirkby, 2002; Eastin ve diğerleri, 2007; Lim ve Chen, 2009; Lim ve Chen, 2009; Reinecke, 2009). Bazı çalışmalar sanal kaytarmayı bir işyeri sapkınlığı biçimi olarak görmektedir, çünkü işyerinde zamanın verimsiz kullanımını teşkil etmekte ve çalışanları görevlerinden uzaklaştırmaktadır (Lim, 2002; Lim ve Teo, 2005). Bu görüşe göre, çalışanın stresi ve işyerinde haksızlığa uğramış çalışanların işten çıkarılması, bu türden bir hoşnutsuzluğa yanıt olarak sanal kaytarma davranışlarını tetiklemektedir (Lim, 2002). Lim'e (2002) göre daha fazla kişinin işyerlerini haksızlığa uğradıklarını düşündükleri, bu nedenle sanal kaytarma davranışlarını rasyonelleştirmenin daha mantıklı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Diğer araştırmalarda sanal kaytarmanın işyerinde strese karşı olumlu bir başa çıkma stratejisi olabileceğini ileri sürmektedir (Anandarajan ve Simmers, 2005; Oravec, 2002; Stanton, 2002). Bu, çalışanların bugün daha uzun çalışma saatlerini sürdürdüğü ve stres ve tükenmişlikten olumsuz etkileneceği düşünülürse önemlidir (Maslach ve Leiter, 2008). Pek çok araştırmacı sanal kaytarmayı kötü ya da uygunsuz olduğunu iddia ederken, bazıları da işte çok fazla ihtiyaç duyulan bir saptırmayı sağladığını iddia etmektedir. Bu da yaratıcılığa, problemleri çözmeye esneklik ve öğrenme ortamına teşvik edebilir (Henle ve Blanchard, 2008) ve uzun çalışma saatlerini daha katlanılabilir hale getirebilir ve çalışanların refahını artırabilir (Oravec, 2002).

Tutulardan başka sanal kaytarma davranışlarına neden olan başka faktörler de vardır. İşte can sıkıntısının sanal kaytarmayı arttırdığı, bir çalışanın çalışma saatlerini çalışmak ve işini yerine getirmek yerine başka işlerle meşgul olduğu, işe ilgisizliğin kaynağının monotonluk olabileceği belirtilmiş ve bu durumları engellemek için motive edici bir unsur olarak iş çeşitliliğinin monotonluğu azaltarak sanal kaytarmayı engelleyeceği belirtilmiştir (Eastin ve diğerleri, 2007). Diğer bir yöntem ise görev çeşitliliğinin olmadığı işlerde bireylerin, gün boyunca yapacakları çeşitli şeylere sahip olmalarına izin vererek meşgul olmalarına yardımcı olmak, böylece iş daha az tekrarlanır çalışanlar işten sıkılmazlar ve sanal kaytarma azalır. Çalışanlar ayrıca, sanal kaytarmayı stresi azaltmak ya da stresle başa çıkma mekanizması olarak kullanabilirler. Sanal kaytarmanın işyeri stresi ile negatif ilişkili olduğunu gösteren birkaç ampirik çalışma vardır (Andressen ve diğerleri, 2014; Henle ve Blanchard, 2008; Lim ve Chen, 2009; Lim, 2002; Reinecke, 2009). Örneğin, çalışanlar rol belirsizliğine ve rol çatışmasına bir cevap olarak sanal kaytarma davranışında bulunmuşlardır (Andressen ve diğerleri, 2014; Henle ve Blanchard, 2008). Ancak, tüm iş streslerinin sanal kaytarma ile pozitif ilişkili olmadığı bulunmuştur (Andressen ve diğerleri, 2014).

Blanchard ve Henle (2008), sanal kaytarma faaliyetlerini iki düzeye ayırmışlardır. Bunlar; küçük ve ciddi düzey olarak isimlendirmişlerdir. Küçük düzey sanal kaytarma; kişisel e-posta gönderme/alma, haber ve finans sitelerini takip etme ve çevrimiçi alışveriş yapma faaliyetlerini kapsamaktadır. Ciddi düzeydeki sanal kaytarma; çevrimiçi sohbet odaları, anlık mesajlaşma, blog sitelerini takip etme, çevrimiçi kumar/bahis oynama, pornografik sitelere girme, müzik indirme gibi etkinlikleri kapsamaktadır. İş görenlerin çalıştıkları ofisler de sanal kaytarma davranışlarına ilişkin tutumları, minör sanal kaytarma düzeyinde yapılan faaliyetlerden oluşmaktadır. Bir başka deyişle, sanal kaytarma ile alakalı fikirler, küçük sanal kaytarma etkinliklerinin miktarı ile ilişkilidir. Oysaki ciddi düzeyde sanal kaytarma gerçekleştiren bireyler, iş arkadaşlarının tutumlarından daha az etkilenirler. Çünkü yaptıkları

davranışın yanlış olduğunun kendileri de farkındadırlar (Özdemir, 2015). Sanal kaytarma davranışları küçük ve ciddi olarak iki boyuta ayrılmaktadır. Küçük sanal kaytarma (önemsiz sanal kaytarma), kişisel e-postaların kullanımıyla ilgilidir, yani, işle ilgili olmayan diğer siteleri görüntülemektir. Diğer yandan, ciddi (önemli sanal kaytarma) sanal kaytarma davranışlar, kuruluş sistemine zarar verebilecek güvenli olmayan sitelerin kullanılmasıdır (Kerse, Soyalin ve Karabey, 2016).

Sanal kaytarma kavramının her ne kadar çıkış noktası çalışanların yaptıkları sanal kaytarma davranışları olsa da ulusal ve uluslararası yazına bakıldığında en fazla eğitim ve gençler üzerine araştırmaların yapıldığı göze çarpmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin sanal kaytarma davranış nedenleri çalışanlara göre farklıdır. Mahatanankoon, Anandarajan, ve Igarbaria (2004) işletme alanında yüksek lisans yapan öğrencilerin sergilediği sanal kaytarma davranışlarını inceledikleri çalışmada öğrencilerin en fazla yaptıkları sanal kaytarma davranışlarını üç grupta olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Bunlar, internet üzerinden alışveriş, internet üzerinden bilgi arama ve görüntüleme ve kişisel iletişim (kişisel e-posta kullanımı gibi) ile ilgili davranışlardır. Gumbus ve Grodzinsky (2006) sanal kaytarma davranışlarının engellenmesine yönelik yapılan çabaların etkililiğini sorguladıkları araştırmada bunun özel hayata müdahale olarak algılanıp algılanmadığına ilişkin sorular sormuş ve üniversite öğrencilerinin çoğunluğunun (%65) özel hayata müdahale olduğunu ve internet kullanım amacına müdahale edilmesinin etik dışı bir davranış olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Kalaycı (2010) üniversite öğrencilerinin eğitimde en fazla yaptıkları sanal kaytarma davranışlarının sırasıyla sosyalleşme amaçlı (e-posta kontrolü, tartışma grupları, sanal topluluklar, dosya indirme ve blog kullanımı), bireysel işlerini yapmak amaçlı (banka işlemleri, alışveriş, sohbet ve arkadaşlık siteleri, bahis ve oyun siteleri, iş bulma/kariyer siteleri) ve haber takip amaçlı olduğunu tespit etmiştir. Kurt (2011) öğrencilerin sanal kaytarma davranışlarını ders sırasında ve gündelik hayatta sergiledikleri davranışlar olarak sınıflandırarak araştırmış ve öğrencilerin gündelik hayatta sergiledikleri sanal kaytarma davranışları (e-posta kullanma, müzik indirme, video izleme, gazetelere bakma ve sosyal ağ sitelerini ziyaret etme) ile derste sergiledikleri sanal kaytarma davranışlarının benzer olduğunu belirtmiştir. Seçkin ve Kerse (2017) üniversite öğrencilerinin sanal kaytarma davranışlarını araştırdıkları çalışmalarında sanal kaytarma davranışlarının yaşa ve cinsiyete göre değişiklik gösterdiği ortaya çıkartılmış olup, erkek öğrencilerin 'eğlence amaçlı video izleme' ve 'oyun oynama' davranışlarını kız öğrencilere göre daha fazla sergilediği belirtilmiştir.

Özetle, sanal kaytarma nispeten yeni ve çok kapsamlı bir kavramdır (Henle ve Blanchard, 2008) ve sanal kaytaranların özellikleri iyi belirlenmemiştir. Ayrıca, sanal kaytarmaya daha yatkın olan çalışanları tespit etmeye çalışan çalışmalar da sonuçsuz kalmıştır (Vitak ve diğerleri, 2011). Bu nedenle, bu çalışmadaki gençlerin sosyal ağları kullanımı ve sanal kaytarma davranışları ilişki analizinin alana olumlu katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Araştırmanın Hipotezleri

Teknolojinin gelişmesi ile günlük iş yapma süreçleri de değişmekte ve bu durum insanların sosyal sermayelerini oluşturan bireylerle tamamıyla ihtiyaçlarını karşılayamamalarına neden olmaktadır. Böylelikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin olanaklarını kullanmaya yönelim artmaktadır. Bu durum mobil teknolojilerin (tabletler, akıllı cep telefonları gibi) de sürece dâhil olmasıyla daha karmaşık bir hal almıştır. Genç nüfusu oluşturan öğrenciler sanal ortamlarda sosyal sermaye edinerek zaman harcamaya yönelmektedir. Öğrenciler arasında sosyal medya ve bilişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla sanal kaytarma davranışları da yaygın olarak görülmektedir. Sosyal ağ ilişkileri sosyal

ağ siteleri ile etkileşim sonucu oluşacaktır. Bu sosyal ağ sitesi kullanım sıklığı ile değil, kullanım yoğunluğunu ilgilendirmektedir. Sosyal ağ sitelerinin kullanımıyla ilgili mevcut çalışmalarda muzdarip olunan önemli konulardan biri, sosyal ağlarda geçirilen süreyi ölçmek için tekdüze bir ölçüm yönteminin bulunmamasıdır. Bu çalışma kapsamında cevap aranan araştırma sorusu gençlerin sosyal ağ kullanımı ile sanal kaytarma davranışlarının oluşması arasında bir ilişkinin olup olmadığıdır. Bu araştırma sorusuna cevap aranırken geliştirilen temel hipotezler aşağıda sunulmuştur;

H₁: Öğrencilerin sosyal ağ kullanımı yoğunluğu ve internette kesintisiz kalma süreleri ile önemli sanal kaytarma davranışları arasında anlamlı ve olumlu yönde bir ilişki vardır.

H₂: Öğrencilerin sosyal ağ kullanımı yoğunluğu ve internette kesintisiz kalma süreleri ile önemsiz sanal kaytarma davranışları arasında anlamlı ve olumlu yönde bir ilişki vardır.

H₃: Öğrencilerin önemli ve önemsiz sanal kaytarma davranışları cinsiyet, yaş ve okudukları bölüme göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H₄: Öğrencilerin sosyal ağ kullanım yoğunluğu demografik (cinsiyet, yaş, fakülte/bölüm) özelliklerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H₅: Öğrencilerin kesintisiz internette kalma süreleri demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı gençlerin sosyal ağ kullanımı ile sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaktır. Gençler hem yaşları hem de durumsal özellikleri nedeniyle hem sosyal ağları yoğun olarak kullanmakta hem de sanal kaytarma davranışları göstermektedirler. Yoğun ve amacı dışında kullanılan sosyal medya platformları ve sosyal ağ siteleri genç nüfusun gelişen teknoloji ve enformasyon imkânlarından yeterince faydalanmalarının önünde engel teşkil ettiği söylenebilir. Bu açıdan sosyal ağ kullanımının sanal kaytarma davranışlarının oluşumuyla ilgisinde bahsetmek mümkündür. Bu doğrultuda bu çalışmada gençlerin sosyal ağ kullanımları ve sanal kaytarma davranışlarında bulunmaları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada sosyal ağ kullanımı dışında sosyal ağ kullanım yoğunluğu da belirlenmiştir. Sosyal ağ kullanımı süresi arttıkça sanal kaytarma davranışlarının artış göstereceği değerlendirilmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Örnekleme ve Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın ana kütesini bir devlet üniversitesinde eğitim gören üniversite öğrencileri oluşturmuştur. Bu üniversitede yaklaşık otuz bin öğrenci öğrenim görmektedir. Ana küteden örneklem seçilmesi kararlaştırılmış ve % 95 güven düzeyinde, % 5 hata payı ile örneklem büyüklüğü 1000 olarak belirlenmiştir. Toplamda 1000 üniversite öğrencisine anket dağıtılmış olup, dönem sonu sınavları olması ve tatil dönemi başlaması nedeniyle ancak 600 anket geri dönmüş ve bunlardan da 450 anket değerlendirmeye alınabilecek nitelikte bulunmuştur. Araştırmada elde edilen veriler SPSS istatistik programıyla analiz edilmiştir. Gençlerin ölçek ifadelerine 5'li Likert tipi cevaplama istenmiştir (1-Neredeyse Hiç, 5-Çok Sık).

Araştırmada kullanılan ölçekler daha önce yapılan araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirliği kanıtlanmış ölçeklerden oluşmaktadır. Sosyal ağ kullanımını ölçmek amacıyla ulusal yazındaki mevcut ölçekler (Eren, 2014; Karal ve Kokoç, 2010; Usluel, Demir ve Çınar, 2014) incelenmiş olup, bu çalışma kapsamında en uygun sosyal ağ kullanımını ölçeğinin Usluel, Demir ve Çınar, (2014) tarafından geliştirilen yedi faktör ve 26 maddeden oluşan “Sosyal Ağların Kullanım Amaçları” ölçeği olduğuna karar verilmiştir. Ayrıca sosyal ağ kullanımını yoğunluğunu ölçmek amacıyla Ellison ve diğerleri (2007) tarafından Facebook kullanımından elde edilerek sosyal ağ kullanımını yoğunluğunu ölçen üç madde ankete eklenmiş ve bu sayede sosyal ağ yoğunluğu ölçülmüştür. Bu üç madde kullanılan sosyal ağ sitesinin günlük faaliyetlerin bir parçası olup olmadığını, bir süreliğine bu siteye girilmediğinde hayatla bağlarının kopup kopmadığına ve bu sitenin kapatılması halinde üzüntü hissedilip hissedilmeyeceğinin belirlenmesine odaklanmaktadır. Ayrıca, ankette öğrencilerin internette kalma süreleri ile sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik soru sorulmuştur.

Öğrencilerin sanal kaytarma düzeylerini belirlemede Blanchard ve Henle (2008) tarafından geliştirilen, Türkiye’de Kerse, Soyalin ve Karabey (2016) tarafından test edilen Sanal Kaytarma Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek önemli sanal kaytarma ve önemsiz sanal kaytarma davranışları olmak üzere iki boyutta değerlendirilmiştir. Günlük hayat faaliyetleri arasında “kişisel maillere bakmak” ve “haberleri okumak” önemsiz sanal kaytarma davranışı olarak değerlendirilirken, “müzik indirmek, sanal alışveriş yapmak, siber zorbalık, yetişkin eğlence siteleri görüntüleme ve cinsel taciz gibi uygunsuz ve potansiyel olarak yasadışı faaliyetlerde önemli sanal kaytarma davranışları olarak görülmektedir. Ölçeğin orijinalinde 22 ifade bulunmaktadır. Ölçeğin geçerliliğini kanıtlamak amacıyla yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda Kaiser-Olkin-Mayer (KMO) değerinin 0,80 olduğu tespit edilmiştir. Bu değer 0,5’in üstünde olması örneklem büyüklüğünün faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde, Bartlett küresellik testi (Yaklaşık =1537,031; SD=91) değeri de 0,000 düzeyinde anlamlı olarak hesaplanmıştır. Bu da verilerin faktör analizine uygun olduğunu doğrulamaktadır. Analiz sonucunda düşük faktör yüklerine sahip olan ve iki faktöre yüklenen ifadeler analizden çıkarılarak kalan 20 ifade ile değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. Sanal kaytarma ölçeğinin önemsiz sanal kaytarma ve önemli sanal kaytarma boyutlarının faktör yapısı uyumluluğu doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmiştir. Analizde ölçek ifadelerinde standardize edilmiş regresyon katsayısı 0,40’dan düşük olan ifadeler değerlendirme dışı bırakılmıştır. Öte yandan analizde yapıya ilişkin uyum değeri indekslerinin gerekli ölçütü sağlamadığı görülmüştür. Söz konusu indeksleri iyileştirmek amacıyla önemsiz sanal kaytarma ifadelerinden SK1 ile SK9 ve SK8 ile SK9; önemli sanal kaytarma ifadelerinden SK18 ile SK20 ve SK19 ile SK20 arasında modifikasyon yapılmıştır. Ölçeklere yapılan güvenilirlik analizi bulgularına göre; önemsiz sanal kaytarma boyutunun Cronbach Alpha katsayısı ,793; önemli sanal kaytarma boyutunun Cronbach Alpha katsayısı ise ,765’dir. Bir bütün olarak ölçeğin Cronbach Alpha kat sayısı ,728’dir. Sosyal ağ kullanım amacını ölçmek amacıyla “Sosyal Ağ Kullanımı Yoğunluğu” ölçeğinin Cronbach Alpha katsayısı ,720’dir.

Verilerin Analizi

Uygulanacak analiz türlerinin belirlenmesi için öncelikle veri setinin normal dağılıma uygunluğu araştırılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılan normallik testi (One sample Kolmogorov Smirnov) sonucunda veri setinin normal dağılıma uygun olmadığı belirlenmiş ve analizlerin normal dağılım göstermeyen veri analiz yöntemleriyle yapılarak sağlıklı sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir. İki gruba sahip olan değişkenler arasındaki fark Mann Whitney U testi ile ikiden fazla gruba sahip olanları ise Kruskal Wallis H testi ile bulunmuştur. Kruskal Wallis H testi ile gruplar arasında fark vardır sonucuna ulaşıldığında, farklılığın hangi gruptan

kaynaklandığını bulmak için Mann Whitney U testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Araştırmada kullanılan verilerin normal dağılım sergilememesi nedeniyle Spearman Korelasyon Analizi tercih edilmiştir. Analizlere öncelikle araştırmaya katılanların demografik özelliklerine ilişkin bilgilerin frekans dağılımları ile başlanmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilere ilişkin demografik bulgular analiz edildiğinde (tablo 1); erkek öğrencilerin % 60 (270), kız öğrencilerin ise % 40 (180) oranında olduğu belirlenmiştir. Analizlere göre öğrencilerin yaşları en fazla % 94 (423) 19-23 yaş aralığındadır. En fazla katılım sırasıyla iktisadi idari bilimler % 20 (90), mühendislik %18 (80) ve eğitim fakültesi % 71 (16) öğrencilerine aittir.

Tablo 1. Gençlerin Demografik Bilgileri

Değişken	Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)	
Cinsiyet	Kız	180	40	
	Erkek	270	60	
Yaş	18 Yaş ve Altı	18	4	
	19 Yaş ve 23 Yaş Arası	423	94	
	24 Yaş ve 30 Yaş Arası	0	0	
	31 Yaş ve Üzeri	9	2	
	Mühendislik	80	18	
Fakülte/Bölüm	Eğitim	71	16	
	Sağlık Bilimleri	58	13	
	İktisadi İdari Bilimler	90	20	
	İlahiyat	43	9,5	
	Uygulamalı Bilimler	15	3,5	
	Fen-Edebiyat	20	4	
	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	20	4	
	MYO	53	12	
	Sosyal Medya Kullanım Yoğunluğu	1 Saat ve Altı	45	10
		2 Saat- 3 Saat Arası	351	78
4 Saat- 5.5 Saat Arası		9	2	
6 Saat ve Üzeri		45	10	
İnternette Kesintisiz Kalma Süresi	Yaklaşık 1 Saat	230	51	
	1-3 Saat Arası	130	29	
	3-5 Saat Arası	60	13	
	5 Saatten Fazla	30	7	
	Toplam	450	100	

Araştırmaya katılan öğrencilere ilişkin demografik bulgular analiz edildiğinde (tablo 1); erkek öğrencilerin % 60 (270), kız öğrencilerin ise % 40 (180) oranında olduğu belirlenmiştir. Analizlere göre öğrencilerin yaşları en fazla % 94 (423) 19-23 yaş aralığındadır. En fazla katılım sırasıyla iktisadi idari bilimler % 20 (90), mühendislik %18 (80) ve eğitim fakültesi % 71 (16) öğrencilerine aittir.

Öğrencilerin sosyal medya kullanım sürelerine belirlendiğinde %78'i (351) günde 2-3 saat sosyal medya kullanmaktadır. İnternette kesintisiz kalma sürelerine bakıldığında öğrencilerin yaklaşık bir saat % 51 (351) ve 1-3 saat arası % 29 (130) internette kaldıkları görülmektedir.

Tablo 2. Korelasyon ve Güvenilirlik Analizi Değerleri

Değişkenler	Sosyal Ağ Kullanımı Yoğunluğu	İnternette Kesintisiz Kalma Süresi	Önemli Sanal Kaytarma	Önemsiz Sanal Kaytarma
1. Sosyal Ağ Kullanımı Yoğunluğu				
r	(0,720)			
p	1,000	0,890**	-0,618**	0,702**
	0,000	0,010	0,008	0,000
2. İnternette Kesintisiz Kalma Süresi				
r	0,890	1,000	-0,786**	0,840**
p	0,010	0,000	0,004	0,006
3. Önemli Sanal Kaytarma				
r	-0,618**	-0,786**	(0,765)	0,761**
p	0,008	0,004	1,000	0,007
			0,000	
4. Önemsiz Sanal Kaytarma				
r	0,702**	0,840**	0,761**	(0,793) 1,000
p	0,000	0,006	0,007	0,000

*<0,05 Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır. Parantez içindeki değerler Cronbach Alpha güvenilirlik katsayılarıdır.

Tablo 2’de sosyal ağ kullanımı, önemli sosyal kaytarma ve önemsiz sosyal kaytarma verileri bir arada değerlendirilerek, aralarındaki anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Sosyal ağ kullanımı ve önemli sanal kaytarma davranışları değişkenleri arasındaki ilişkiye bakılacak olursa standardize edilmiş değerlerle değişkenler arasında -0,618 düzeyinde güçlü ve olumsuz yönde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte sosyal ağ kullanımı ile önemsiz sanal kaytarma davranışları arasında 0,702 düzeyinde güçlü ve olumlu yönde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. İnternette kesintisiz kalma süresi ile önemli sanal kaytarma davranışları arasında -0,786 düzeyinde güçlü ve olumsuz yönde bir ilişki ve önemsiz sanal kaytarma davranışları ile 0,840 düzeyinde güçlü ve olumlu yönde bir ilişki mevcuttur. Bu sebeple sosyal ağ kullanımına ve sosyal ağ sitelerinde geçen zamana bağlı olarak sanal kaytarma davranışlarının farklılık kazandığı söylenebilir. Sosyal ağ kullanımı ortalamaları fazla olan gençlerin önemli sanal kaytarma davranışları sergilerken, sosyal ağ sitelerinde az zaman harcayan gençlerin ise önemsiz sanal kaytarma davranışlarını yaygın olarak sergiledikleri değerlendirilmektedir. Bu durumda H₁ reddedilmiş ve H₂ ise kabul edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerinin demografik özellikleri ile sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişkiler aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir. Veri setinin normal dağılıma uygunluğu için yapılan sına testi (One-Sample Kolmogorov-Smirnov) sonucunda; tüm veriler için güvenilirlik değeri<0.05 bulunmuştur. Veri seti normal dağılım özellikleri göstermemiştir. Bu veri setinin analizi için normal dağılım göstermeyen testlerin tercih edilmesi gerektiğini göstermektedir. Araştırmada öğrencilerin sosyal ağ kullanımları ve sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan analizler sonucunda aşağıdaki tablolar oluşturulmuştur.

Tablo 3. Sanal Kaytarma Davranışlarının, Sosyal Medya Kullanım Yoğunluğunun ve İnternette Kesintisiz Kalma Süresinin Cinsiyet Açısından Dağılımı

	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	Mann-Whitney U	z	p
Önemli Sanal Kaytarma	Erkek	270	89,13	8190,00	3235,000	-,951	,342
	Kız	180	77,97	5838,00			
Önemsiz Sanal Kaytarma	Erkek	270	85,23	7733,00	3267,000	-,521	,598
	Kız	180	83,55	6295,00			
Sosyal Medya Kullanım Yoğunluğu	Erkek	270	79,10	7130,00	3210,000	-,314	,001
	Kız	180	75,80	4626,00			
İnternette Kesintisiz Kalma Süresi	Erkek	270	80,25	6634,00	4100,000	-,420	,002
	Kız	180	82,60	5186,00			
	Toplam	450					

Tablo 3'e göre ankete katılan öğrencilerin sanal kaytarma davranışları ile cinsiyetleri arasında %95 güven seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0.05$). Sosyal medya kullanımı ve internette kesintisiz kalma sürelerine bakıldığında cinsiyete göre farklılık gösterdiği görülmektedir ($p=0.001$, $p=0.002<0.05$).

Tablo 4. Gençlerin Sanal Kaytarma Davranışlarının Yaşlarına Göre Dağılımı

	Yaş	N	Sıra Ort.	Ki Kare	df	p
Önemli Sanal Kaytarma	18 yaş ve altı	18	110,20	4,500	2	,400
	19 yaş ve 23 yaş arası	423	82,50			
	24 yaş ve 30 yaş arası	0	0			
	31 yaş ve üzeri	9	84,25			
Önemsiz Sanal Kaytarma	18 yaş ve altı	18	106,20	1,820	2	,424
	19 yaş ve 23 yaş arası	423	76,70			
	24 yaş ve 30 yaş arası	0	0			
	31 yaş ve üzeri	9	85,60			
Sosyal Medya Kullanım Yoğunluğu	18 yaş ve altı	18	100,00	2,300	2	,003
	19 yaş ve 23 yaş arası	423	84,00			

İnternette Kesintisiz Kalma Süresi	24 yaş ve 30 yaş arası	0	0	3,147	2	,004
	31 yaş ve üzeri	9	85,00			
	18 yaş ve altı	18	96,60			
	19 yaş ve 23 yaş arası	423	89,50			
	24 yaş ve 30 yaş arası	0	0			
	31 yaş ve üzeri	9	78,30			
	Toplam		450			

Ankete katılan öğrencilerin sanal kaytarma davranışları ile yaşları arasında %95 güven seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>0.05$). Sosyal medya kullanımı ve internette kesintisiz kalma sürelerine bakıldığında yaşlarına göre farklılık gösterdiği görülmektedir ($p=0.003$, $p=0.004<0.05$).

Tablo 5. Gençlerin Sanal Kaytarma Davranışlarının Fakülte/Bölüme Göre Dağılımı

Fakülte/Bölüm	N	Sıra Ort.	Ki Kare	df	p
Mühendislik	80	100,20	2,300	2	,400
Eğitim	71	92,50			
Sağlık Bilimleri	58	95,20			
İktisadi İdari Bilimler	90	104,25			
İlahiyat	43	110,20			
Uygulamalı Bilimler	15	90,20			
Fen-Edebiyat	20	72,50			
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	20	105,20			
MYO	53	114,25			
Mühendislik	80	130,20			
Eğitim	71	80,20	1,610	2	,424
Sağlık Bilimleri	58	70,20			
İktisadi İdari Bilimler	90	72,50			
İlahiyat	43	85,20			
Uygulamalı Bilimler	15	100,25			
Fen-Edebiyat	20	100,20			

	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	20	50,20		
	MYO	53	91,00		
	Mühendislik	80	90,00		
	Eğitim	71	76,50		
	Sağlık Bilimleri	58	104,20		
	İktisadi İdari Bilimler	90	110,25		
Sosyal Medya Kullanım Yoğunluğu	İlahiyat	43	125,20	1,852	2 ,010
	Uygulamalı Bilimler	15	90,20		
	Fen-Edebiyat	20	80,20		
	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	20	72,50		
	MYO	53	85,20		
	Mühendislik	80	114,25		
	Eğitim	71	130,20		
	Sağlık Bilimleri	58	70,20		
	İktisadi İdari Bilimler	90	72,50		
İnternette Kesintisiz Kalma Süresi	İlahiyat	43	102,20	2,578	2 ,009
	Uygulamalı Bilimler	15	114,25		
	Fen-Edebiyat	20	90,20		
	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	20	80,60		
	MYO	53	70,20		
Toplam		450			

Ankete katılan öğrencilerin sanal kaytarma davranışları ile okudukları fakülte/bölüm arasında %95 güven seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur ($p>0.05$). Sosyal medya kullanımı ve internette kesintisiz kalma sürelerine bakıldığında fakülte/bölümüne göre farklılık gösterdiği görülmektedir ($p=0.010$, $p=0.009<0.05$). Bu analizlerin sonucunda H_3 reddedilmiş, H_4 ve H_5 ise kabul edilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Ulusal yazında son yıllarda gündeme gelen bir konu olan sanal kaytarma kavramının ilişkili olabileceği düşünülen farklı değişkenlerle incelenebilecek çok yeni bir kavram olduğu söylenebilir (Köyüstü, 2018). Geçtiğimiz on yıl boyunca çevrimiçi sosyal ağ sitelerinin kullanımı önemli ölçüde artmıştır. Dünyada 2 milyardan fazla aktif kullanıcıya sahip olan Facebook gibi sitelerin yükselişi ile birlikte, çevrimiçi sosyal ağ kullanımı büyük bir çoğunluğun hayatlarında vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir. Çevrimiçi sosyal ağ sitesi kullanımının analizinden elde edilen kanıtların artması, bu sitelerin, sosyal destek sağlayan ve yararlı bilgi ve diğer kaynak sağlayan kanallar olarak hizmet eden birbiriyle çok samimi ve yoğun ilişkileri olmayan farklı grup ve özellikteki insanlardan oluşan bir ağ ile ilişkilerin yönetilmesi için önemli araçlar haline geldiğini ortaya koymaktadır (Ellison ve diğerleri, 2007). Bu tür sosyal ağ sitelerinin faydaları sosyal ilişkilerden türetilmiştir ve sosyal ağ sitelerinin kullanımının sosyal sermaye sonuçları olarak geniş ölçüde kavramsallaştırılmıştır (Ellison ve diğerleri, 2007). Yararları tanımlamanın ötesinde, yeni araştırma sosyal ağ sitelerinin kullanıcıları için daha iyi sonuçlara yol açan faktörleri araştırmaktır (Ellison ve diğerleri, 2009). Sosyal ağ sitelerinin yaygın kullanımı göz önüne alındığında, kullanıcıların bu araçları günlük yaşamlarına nasıl dâhil ettikleri ve kullanımdan faydalanabileceği yolların dikkatli bir şekilde değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu araştırmada sosyal ağ kullanımı yoğunluğu ile sanal kaytarma davranışlarının ilişkisi incelenmiş olup, üniversite öğrencilerinin sosyal ağ kullanım yoğunluğuna göre sanal kaytarma davranışı sergileyip sergilemedikleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, gençlerin sosyal ağ kullanım yoğunlukları ve sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle öne sürülen hipotezlerle gençlerin sosyal ağ kullanımı yoğunlukları ile önemli ve önemsiz sanal kaytarma davranışları arasında anlamlı ve olumlu yönde ilişki olup olmadığı sınımlanmıştır.

Sanal kaytarma davranışları küçük ve ciddi sanal kaytarma davranışları olarak iki boyuta ayrılmaktadır. Küçük sanal kaytarma (önemsiz sanal kaytarma), iş veya görev saatinde (öğrenciler için ders veya ödev yapma saatinde) kişisel e-postaların kullanımı veya kişisel sosyal medya hesaplarının kullanımıyla ilgilidir, yani, işle ilgili olmayan diğer siteleri görüntülemektir. Öte yandan, ciddi (önemli sanal kaytarma) sanal kaytarma davranışları, kuruluş sistemine zarar verebilecek güvenli olmayan ve kötü niyetli eylemler için sitelerin kullanılmasıdır. Sosyal ağ kullanım yoğunluğunun ve önemli sanal kaytarma davranışları değişkenleri arasındaki ilişkiye bakılacak olursa standardize edilmiş değerlerle değişkenler arasında -0,618 düzeyinde güçlü ve olumsuz yönde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte sosyal ağ kullanımı ile önemsiz sanal kaytarma davranışları arasında 0,702 düzeyinde güçlü ve olumlu yönde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Bu sebeple sosyal ağ kullanımına ve sosyal ağ sitelerinde geçen zamana bağlı olarak sanal kaytarma davranışlarının farklılık kazandığı söylenebilir. Sosyal ağ kullanımı ortalamaları fazla olan gençlerin önemli sanal kaytarma davranışları sergilerken, sosyal ağ sitelerinde az zaman harcayan gençlerin ise önemsiz sanal kaytarma davranışlarını yaygın olarak sergiledikleri değerlendirilmektedir. Yazında sanal kaytarma davranışlarının araştırma yapılan katılımcıların demografik özelliklerine bağlı olarak farklılık gösterdiğine dair geniş bir yazın vardır (). Fakat çalışmanın bulgularına göre önemli ve önemsiz sanal kaytarma davranışlarının öğrencilerin yaşı, cinsiyeti ve okudukları bölüme göre farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte sosyal ağ kullanım yoğunluğu ve internette kesintisiz kalma sürelerinin ise cinsiyet, yaş ve okudukları bölümlere göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Araştırmanın sonucunda öğrencilerin sosyal ağ kullanımı yoğunluğu ve internette kesintisiz kalma süreleri ile önemli sanal kaytarma davranışları arasında anlamlı fakat olumsuz yönde ilişki olduğu ($p=-0,618$, $p=-0,786$) ortaya çıkmış olup, bunun zararlı ve kötü amaçlı sosyal ağ kullanımının artış göstermesi olarak yorumu yapılabilir. Diğer taraftan öğrencilerin sosyal ağ kullanım yoğunluğu ve internette kesintisiz kalma süreleri ile önemsiz sanal kaytarma davranışları arasında anlamlı ve olumlu yönde ilişkinin olması ($p=0,702$, $p=0,840$) kişisel gereksinimleri için sosyal ağları kullanmaya yöneldiklerini göstermektedir. Bununla birlikte öğrencilerin önemli ve önemsiz sanal kaytarma davranışlarının cinsiyet, yaş ve okudukları bölüme göre anlamlı farklılık göstermediği, öğrencilerin sosyal ağ kullanım yoğunlukları ile internette kesintisiz kalma sürelerinin ise demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Sanal kaytarma davranışlarının cinsiyete, yaşa, eğitime veya mesleğe bağlı olarak değişiklik göstermediğine dair büyük bir yazın oluşmuştur (Weatherbee, 2010; Stanton, 2002; Ugrin, Pearson ve Odom, 2008). Bu bakımdan bu araştırmanın bulguları özellikle yabancı literatürü destekler niteliktedir. Fakat sanal kaytarma davranışlarının cinsiyete, yaşa, eğitime ve mesleğe göre değişiklik gösterdiğini savunan (Seçkin ve Kerse, 2017) yerli literatüre bakıldığında çalışmanın bulgularının bunu destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Adams, J., & Kirkby, R. J. (2002). Excessive exercise as an addiction: A review. *Addiction Research and Theory*, 10, 415-437
- Anandarajan, M., & Simmers, C.A (2005). Developing human capital through personal web use in the workplace: mapping employee perceptions. *Communications of the Association for Information System*, 15, 776-791.
- Andressen, C., Torsheim, T., & Pallesen, S. (2014). Predictors of use of social network at work: A specific type of cyberloafing. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 19, 906- 921.
- Blanchard, A. L. & Henle, C. A. (2008). Correlates of Different Forms of Cyberloafing: The Role of Norms and External Locus of Control. *Computers in Human Behavior*, 24, 1067-1084.
- Castells, M. (2009). *Communication power*. New York, NY: Oxford University Press.
- Eastin, M. Glynn, C. & Griffiths. (2007). Psychology of communication technology use in the workplace. *CyberPsychology and Behavior*, 10, 436-443
- Ellison, N. Steinfield, C. & Lampe, C.(2009). Connection strategies: Relationship formation and maintenance on social network sites. Paper presented at the annual 14.meeting of the International Communication Association, Chicago, IL, May 22-25.
- Ellison, N. B. Steinfield, C. & Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook “friends”: Exploring the relationship between college students’ use of online social networks and social capital. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12 (3), 1143-1168
- Eren, E. Ş. (2014). Sosyal medya kullanım amaçları ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (4), 230-243.
- Furnell, S.M. & Warren, M.J. (1997). Computer abuse: vandalizing society. *Internet Research: Electronic Networking Applications and Policy*. 7(1),61-66.
- Garrett, R. K., & Danziger, J. N. (2008). On cyberslacking: workplace status and personal internet use at work. *Cyber Psychology & Behavior*, 11(3), 287-292.
- Granovetter, M. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Guthrie, R., & Gray, P. (1996). Junk computing: is it bad for an organization? *Information Systems Management*, 13(1), 23-28.
- Henle, C.A, & Blanchard, A.L. (2008). The Interaction of Work Stressors and Organizational Sanctions on Cyberloafing. *Journal of Managerial Issues*, 20(3), 383-400
- Kalaycı, E. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Siber Aylaklık Davranışları İle Öz Düzenleme Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi).İstanbul: Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Karal, H, & Kokoç, M. (2010). Üniversite öğrencilerinin sosyal ağ siteleri kullanım amaçlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 1(3).
- Keklik, B, Kılıç, R, Yıldız, H. & Yıldız, B. (2015). Sanal Kaytarma Davranışlarının Örgütsel Öğrenme Kapasitesi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, *Business and Economics Research Journal*, 6 (3), 129-144
- Keklik, B, Kılıç, R, ve Yıldız, H, (2014), Sanal Kaytarma Davranışları İş Yerinde Verimlilik Kaybına Mı Neden Oluyor Yoksa Örgütsel Öğrenme Yeteneğini Mi Arttırıyor?, 22. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, 22-24 Mayıs, Konya: Selçuk Üniversitesi, ss. 765-770
- Köyüstü, S. (2018). Sanal Kaytarma Konusunda Yapılmış Tezlerin İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi (2010-2017), 4 (20), 666-679 (ISSN:2149-8598)

- Kurt, M. (2011). Siber Aylaklık Davranışlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. 5th International Computer & Instructional Technologies Symposium, 22-24 September 2011, Fırat University, ELAZIĞ- TURKEY
- Liberman, B. Seidman, McKenna, G. K. & Buffardi, L. E. (2011). Employee Job Attitudes and Organizational Characteristics as Predictors of Cyberloafing, *Computers in Human Behavior*, 27, 2192-2199
- Lim, V. & Chen, D. (2009). Cyberloafing at the workplace: Gain or drain? *Behaviour and Information Technology*, 90, 1-11
- Lim, V. K. & Teo, T. S. (2005). Prevalence, perceived seriousness, justification and regulation of cyberloafing in Singapore: An exploratory study. *Information & Management*, 42(8), 1081-1093.
- Lim, V. (2002). The IT way of loafing on the job: Cyberloafing, neutralizing and organizational justice. *Journal of Organizational Behavior*, 23, 675-694.
- Mahatanankoon, P., Anandarajan, M., & Igbaria, M. (2004). Development of a Measure of Personal Web Usage in the Workplace. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(1), 93-104
- Maslach, C. & Leiter, M.P. (2008). Early predictors of job burnout and engagement. *Journal of Applied Psychology*, 93, 498-512.
- Oravec, J. A. (2002). Constructive approaches to Internet recreation in the workplace. *Communications of the ACM*, 45(1), 60-63.
- Özdemir, A. (2015). Sanal Kaytarmanın İş Tatmini Üzerine Etkisi: Aksaray Üniversitesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Özler, D. E. & Polat, G. (2012). Cyberloafing Phenomenon in Organizations: Determinants and Impacts. *International Journal of eBusiness and eGovernment Studies*, 4 (2).
- Papacharissi, Z. (2011). *A networked self: Identity, community, and culture on social network sites*. Greenwich, CT: JAI Press.
- Putnam, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York, NY: Simon & Schuster
- Reinecke, L. (2009). Games at work: The recreational use of computer games during working hours. *Cyber psychology and Behavior*, 12(4), 461-465.
- Seçkin, Z., & Kerse, G., (2017). Üniversite Öğrencilerinin Sanal Kaytarma Davranışları ve Bu Davranışların Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Ampirik Bir Araştırma, Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9 (1) 87-108
- Stanton, J. M. (2002). Company profile of the frequent Internet user. *Communications of the ACM*, 45, 55-59.
- Steinfeld, C., Ellison, N. B., & Lampe, C. (2008) Social capital, self-esteem, and use of online social network sites: A longitudinal analysis. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29, 434-445.
- Straub, D.W., & Nance, W. D. (1990). Discovering and Disciplining Computer Abuse in Organizations: A Field Study. *Mis Quarterly*, 14(1).
- Ugrin, J. C., Pearson, J. M., & Odom, M. D. (2008). Cyber-Slacking: Self-Control, Prior Behavior and the Impact of Deterrence Measures. *Review of Business Information Systems*, 12 (1), 75-87.
- Usluel, Y.K, Demir, Ö, & Çınar, M. (2014). Sosyal Ağların Kullanım Amaçları Ölçeği. Eğitim Teknolojileri Araştırma Dergisi 5(2),1-18.
- Vitak, J. Crouse, J. & R. LaRose, (2011). Personal Internet use at work: Understanding cyberslacking, *Computers in Human Behavior*, 27 (5), 1,751-1,759.
- Walther, J. B., Carr, C. T., Choi, S. S. W., DeAndrea, D. C., Kim, J., Tong, T. S., & Van der Heide, B. (2011). Interaction of interpersonal, peer, and media influence sources online: A research agenda for technology convergence. In Z. Papacharissi (Ed.), *A networked self: Identity, community, Page 97 theJSMS.org and culture on social network sites*, (ss. 17-38). Greenwich, CT: JAI Press
- Weatherbee, T.G. (2010). Counterproductive Use of Technology at Work: Information and Communications Technologies and Cyberdeviancy. *Human Resource Management Review*, 20, ss. 35-44.

- Williams, D. (2006). On and off the 'net: Scales for social capital in an online era, *Journal of Computer Mediated Communication*, 11, (2).
- Wright, K. (2012). Similarity, network convergence, and availability of emotional support as predictors of strong-tie/weak-tie support network preference on Facebook. *Southern Communication Journal*, 77, 389-402.